

Кімге: Ұлытау облысының ауыл шаруашылығы және жер қатынастары басқармасы

Автор: «Жезқазған қаласының жер қатынастары, сәулет және қала құрылысы бөлімі» ММ бас маманы Сейтназар Муханбет Ерикулы

Күні: 09.10.2024 ж.

АНАЛИТИКАЛЫҚ ЖАЗБА

Тақырыбы: «Жезқазған қаласының сәулет және қала құрылысы бөлімі» мемлекеттік мекемесінің қызметіндегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдері

Кілт сөздер: Сыбайлас жемқорлық, тәуекел, мониторинг, мемлекеттік қызмет, цифрландыру.

Кіріспе

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдері — бұл мемлекеттік немесе жеке секторлардағы қызметкерлердің және ұйымдардың қызметінде жемқорлықтың туындауына немесе дамуына ықпал ететін жағдайлар немесе факторлар болып есептеледі. Бұл тәуекелдер түрлі себептерге байланысты туындауы мүмкін, оның ішінде заңдардың жетілмеуі, бақылау тетіктерінің әлсіздігі, шешім қабылдау процесінің ашық еместігі, шенеуніктер мен қызметкерлердің жауапкершілігінің төмендігі сияқты факторлары бар.

Негізгі бөлім

Сәулет және қала құрылысы саласында сыбайлас жемқорлық тәуекелі айтарлықтай жоғары болуы мүмкін. Бұл салада шешімдер қабылдау кезінде жерді бөлу, құрылысқа рұқсат беру, құрылыс нормаларына сәйкестігін тексеру сияқты процестерде үлкен қаржылық және мүліктік мүдделер бар, сондықтан сыбайлас жемқорлық тәуекелі жоғарылайды.

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің негізгі бағыттары 1-кестеде көрсетілген;

1-кесте

№	Қызметтер	Тәуекелдер	Мысалдар
1	Жер телімдерін бөлу және беру	Жер телімдерін бөлу кезінде парақорлық немесе заңсыз бәсекелестік жағдайлары орын алуы мүмкін.	Белгілі бір аймақтарда сұранысқа ие жер учаскелерін заңсыз жолмен

		Азаматтар мен кәсіпкерлерге жер телімін алу үшін мемлекеттік органдарға пара беру жағдайлары жиі кездеседі.	беру немесе халыққа әділетсіз баға қою жағдайлары байқалуы мүмкін.
2	Құрылысқа рұқсат беру	Құрылысқа рұқсат алу процесі күрделі және көп қадамнан тұратын процедура болуы мүмкін. Осы процедураларды жылдамдату үшін кейбір адамдар немесе компаниялар пара беруге баруы мүмкін. Сонымен қатар, кейбір шенеуніктер өз қызметтік өкілеттігін асыра пайдаланып, рұқсаттарды заңсыз бере алады.	Құрылыс салуға рұқсатты ресми емес төлемдер арқылы жылдам алу немесе рұқсат етілмеген орындарға құрылыс жүргізуге келісім алу.
3	Құрылыс сапасын бақылау және тексеру	Құрылыс сапасын тексеру кезінде стандарттарға сай келмейтін объектілердің салынып жатқаны анықталғанымен, жемқорлық себептерімен тексерушілер ережелерді бұзып, талаптарға сай емес объектілерді қабылдауы мүмкін.	Құрылыс нормалары мен стандарттарына сәйкес келмейтін объектілерге рұқсат беру немесе оларды талаптарға сай деп тану үшін пара алу.
4	Инфрақұрылымдық жобалар мен мемлекеттік сатып алулар	Сәулет және қала құрылысы саласындағы инфрақұрылымдық жобалар мен мемлекеттік сатып алулар жемқорлықтың кең таралған салаларының бірі. Тендерлік процестерде әділ бәсекелестікке кедергі келтіріп, белгілі бір компанияларға артықшылық беру мүмкін.	Мемлекеттік сатып алу тендерлерін өткізу кезінде кейбір компанияларға тендерді ұтып алу үшін артықшылықтар берілуі мүмкін. Бұл артықшылықтар пара беру немесе

			қызметтік жағдайды пайдалану арқылы жүзеге асады.
5	Қаланың бас жоспарын бекіту	Қаланың бас жоспарын өзгерту немесе жаңа құрылыс аймақтарын анықтау кезінде жемқорлық тәуекелі жоғары. Бұл әсіресе ірі қалаларда құрылыс жобаларына арналған жер учаскелерінің бөлінуіне және оны пайдалануға байланысты болады.	Құрылысқа арналған жерлерді заңсыз түрде басқа мақсаттарға пайдалану, немесе белгілі бір құрылыс жобаларын жүзеге асыру үшін рұқсат беру арқылы қаржылық пайда табу.
6	Лицензиялау және аккредитация	Құрылыс компаниялары мен сәулетшілердің лицензия алу немесе аккредитациядан өтуі кезінде де сыбайлас жемқорлықтың орын алу мүмкіндігі бар.	Лицензия беру барысында пара беру немесе қызметтік жағдайды пайдалану арқылы кейбір компанияларға заңсыз артықшылықтар берілуі.

Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайту шаралары:

- Цифрландыру: Жерді бөлу және құрылысқа рұқсат беру процестерін цифрлық форматқа көшіру, яғни электрондық үкімет арқылы барлық өтініштер мен рұқсат беруді жүзеге асыру.
- Ашықтық пен қоғамдық бақылау: Құрылыс жобалары мен тендерлердің нәтижелерін жария түрде көрсетіп, қоғамның немесе тәуелсіз бақылаушы органдардың қатысуымен қадағалауды күшейту.
- Құқық қорғау органдарының тәуелсіздігі: Құқық қорғау органдары мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы агенттіктердің дербес жұмыс істеуі, құрылыс саласындағы тексерулерді адал әрі әділ жүргізу.

- Мемлекеттік қызметкерлердің жауапкершілігін күшейту: Мемлекеттік қызметкерлерге қатаң жауапкершілік жүктеу және олардың кірістері мен мүліктерін жариялау.

Халықаралық тәжірибе

Жалпы, халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін тиімді басқару үшін келесі шараларды қабылдауға болады:

- **Қатаң заңнамалық база** және құқық қорғау органдарының тәуелсіздігі.
- **Мемлекеттік және жеке секторда ашықтық** пен есептілікті қамтамасыз ету.
- **Бақылау және алдын алу механизмдерін жетілдіру**, соның ішінде ішкі және сыртқы аудиттерді тұрақты жүргізу.
- **Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру**, білім беру және ақпараттық науқандар арқылы қоғамның жемқорлыққа төзбеушілік деңгейін арттыру.
- **Цифрлық технологияларды енгізу**, электрондық үкімет жүйелері арқылы мемлекеттік қызметтер мен қаржылық операциялардың ашықтығын қамтамасыз ету.

Халықаралық тәжірибе әр елдің өзіндік ерекшеліктеріне сәйкес әдістерді енгізуге мүмкіндік береді, бірақ сыбайлас жемқорлықтың алдын алу мен басқарудың басты қағидаттары жалпыға ортақ.

Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамасы көптеген елдердің тәжірибесіне сүйене отырып жасалған. Бұл заңнамаларда халықаралық стандарттар, сондай-ақ кейбір дамыған елдердің жемқорлыққа қарсы күрес тәсілдері негізге алынған. Қазақстан өз заңнамасын қалыптастыру кезінде негізінен келесі елдердің тәжірибесіне сүйенді: Сингапур, Оңтүстік Корея, Скандинавия елдері, Ұлыбритания және АҚШ, Еуропалық Одақ.

Қорытынды

Сәулет және қала құрылысы саласындағы сыбайлас жемқорлық тәуекелдері көп жағдайда жер телімдерін бөлу, құрылысқа рұқсат беру және мемлекеттік сатып алулармен байланысты. Бұл тәуекелдерді азайту үшін ашықтықты арттыру, процестерді цифрландыру, мемлекеттік қызметкерлердің жауапкершілігін күшейту, сондай-ақ қоғамдық бақылауды енгізу маңызды шаралар болып табылады.

Ұсынымдар

- сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ұшыраған лауазымдар тізбесіне енгізілген қызметшілер сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің туындау алғышарттарына жол бермей, өз қызметін қолданыстағы заңнамаға және бекітілген лауазымдық нұсқаулықтарға сәйкес жүзеге асыру;

-талаптарға сәйкес, сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін ішкі талдау жоспары мен қорытындыларын интернет-ресурсқа уақтылы орналастыру;

- мемлекеттік-құқықтық бөлім белгіленген мерзімде сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізу барысында деректердің ұсынымдарын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеу;

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ішкі талдау жүргізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V16000_14441

2. Сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін талдау <https://www.gov.kz/memleket/entities/kostanai-kamystin-audanyakimat/press/news/details/599483?lang=kk>